TEOHAR MIHADAŞ

PE MUNTELE EBAL

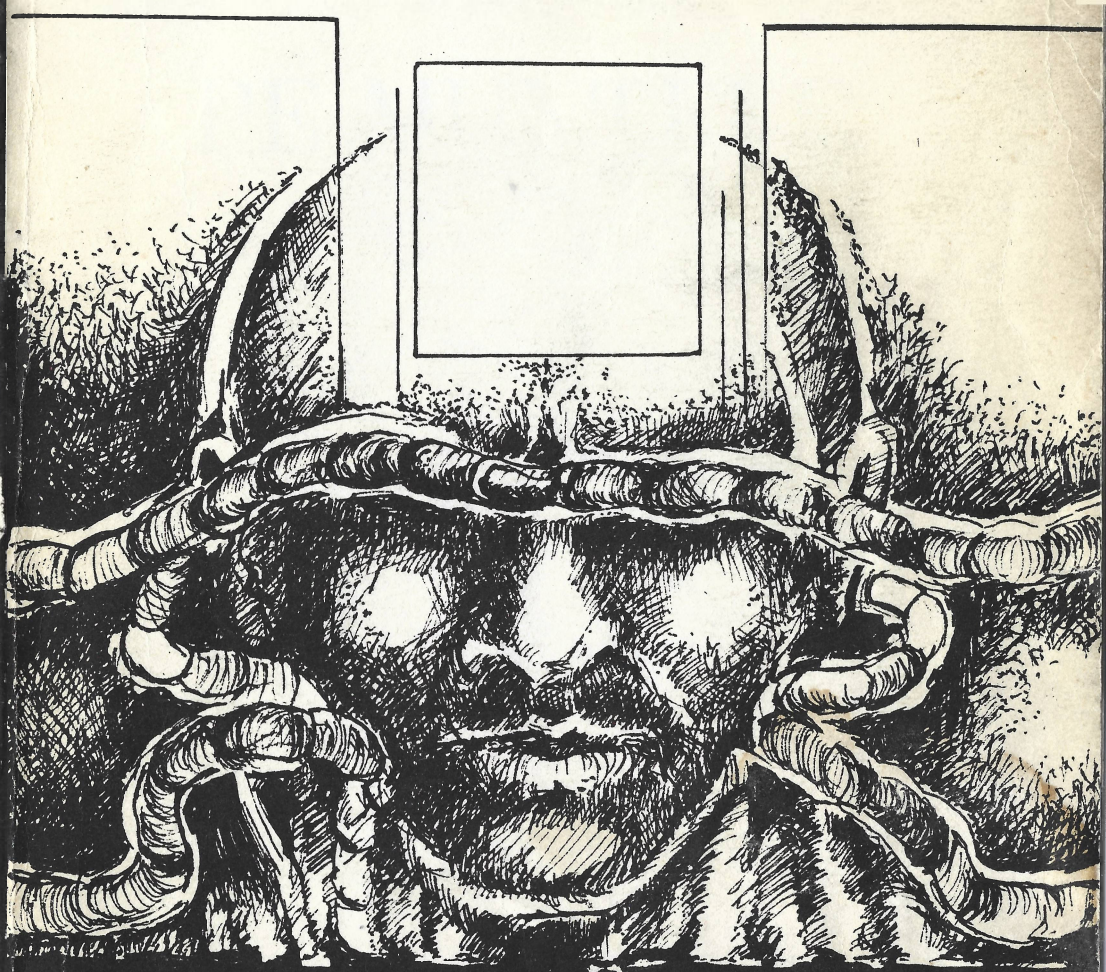

EDITURA CLUSIUM

ISBN 973-555-000-8

Lei. 24,50

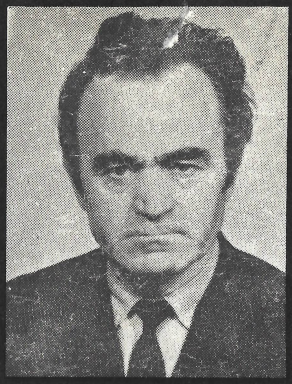

Cuvînt de început la sfîrşitul unei cărţi

Cea dintîi carte a unei Edituri nu este o naştere, ci mai degrabă o „finire". Un drum de nelinişti şi emoţii ia sfîrşit acum, născîndu-se doar îngăduinţa pentru destinul unei fiinţe care înfruntă eternitatea. O editură printre altele este un mandat în alb pentru un final neîntrerupt . Fiece carte a ei ar trebui să fie o încheiere de început de drum. Romanul **Pe muntele Ebal** al poetului Teohar Mihadaş este chiar aşa ceva. Apariţia lui este pentru autor o eliberare de vechi şi grele suferinţi. El s-a tot născut de vreo două decenii, ucis fiind de mai multe ori de anii care, vai, ce bine, au trecut. A fost pentru autor o reală ameninţare, chiar el, un roman care putea să asasineze. Teohar Mihadaş s-a temut de el şi totuşi nu l-a părăsit. Cei apropiaţi lui îi ştiau capcanele şi se înfiorau de ele. N-a fost alungată însă speranţa îndreptăţirii adevărului ce-l conţinea. Şi iată, acum, chiar el deschide, de drept, o cale, cînd tocmai s-a întors în ţărîna literei tipărite. Fie-i cerul uşor şi aproape!

VALENTIN TAŞCU

CLVSIVM

TEOHAR MIHADAȘ

PE MUNTELE EBAL

Editura
«CLVSIVM»
1990

Coperta de CORNEL POPOVICI

CASA DE EDITURĂ
«ATLAS — CLUJUL LIBER»

Moto 1: „... să stea pe muntele Garizim și să rostească binecuvîntarea..., iar pe muntele Ebal, ca să rostească blestemul..."

(*Deuteronomul*, 27/12, 13).

Moto 2: „Avem și un scop politic cu acești bandiți aici, nu ca să facem canalul".

(Politrucul Chirion)

Pe Baraba! Pe Baraba!, au urlat, la unison, cu arhiereii și cărturarii mulțimile adunate în curtea pretoriului, dînd astfel răspuns la întrebarea dregătorului, pe cine să elibereze dintre cei doi condamnați la moarte: pe Baraba, tîlharul, sau pe Iisus. „Atunci l-a eliberat pe Baraba, iar pe Iisus L-a biciuit și L-a dat să fie răstignit" (*Matei*, 27/26).

Atunci, acolo, omul a pronunțat o opțiune care a lucrat și lucrează în planul istoriei cu puterea faptului definitiv judecat. Baraba este alesul! Celălalt trebuiește să piară. Baraba este mădularul aducător de plăceri, ordine, bunăstare și triumf continuu în aspirațiile noastre. Pe cînd Celălalt stă și azi răstignit, Acolo, și va mai sta pînă nu se știe cînd, și, înfricoșător!, nici n-a murit încă, nici nu va muri, pînă bunul Dumnezeu știe cînd. *Osană!* deci lui Baraba, *in aeternum!*

PRINDEREA, CERCETAREA ŞI JUDECATA

1.

Intîi m-au curtat, cu gesturi și cuvinte nu lipsite de politețe, o politețe respingător de amabilă, apoi m-au solicitat să colaborez (să-mi unesc ideile cu ale lor într-o luptă comună pentru binele universal, ei cunoscîndu-mi ideile „nobile, generoase", cum le numeau dînșii). În gîndul meu: tocmai de aceea, nu . . .

Apoi, dacă-au văzut că nu-i chip să mă convingă, m-au urmărit pas cu pas, m-au hărțuit stăruitor, m-au provocat întruna, oferind totodată, discret, pe căi și prin persoane subtile, momeli ispititoare și mărinimoase: director, șef, președinte, ministru chiar etc —, iar în sfîrșit, văzînd că nu mă pot lămuri cu binele, m-au prins, m-au cercetat, izbind asupra mea cu pumnii, cu vîrfuri de cizme, cu ciomege, cu saci și săculeți cu nisip, toate sporite cu sudălmi, m-au supus la munci reconditionale, silindu-mă, umilindu-mă, batjocorindu-mă, cu o specifică voluptate savantă, din mai multe motive, unele mai grave ca altele.

Cauza unică însă, după opinia mea, de la care mi s-au tras cele ce-au urmat era una de ordin ereditar, aprioric obligatorie și imperativă, care ținea de ursita, de *moira* căreia nu i te poți sustrage nicidecum și care nu-mi putea oferi altă condiție decît cea pe care am binemeritat-o, o dată prins în granițele

unei lumi ca aceea pe care a creat-o tîrgul de popoare de la Ialta. Cu cele trei tare ale sîngelui meu, provenind din trei mari eposuri: misterul tracic, mîndria romană și geniul democratic elin, nu puteam pretinde nimic altceva decît exact ceea ce mi s-a dat. Iar, dacă am scăpat cu viață pînă la urmă, aceasta înseamnă că acele tare n-au acționat cu destulă forță asupra mea... ori, cine știe, altceva sau altcineva și-a spus aici cuvîntul.

Aparțin unei seminții — întreg și nealterat nicicum — de păstori, luptători și haiduci. Peste acest strat primordial, originar, acest fond teluric stihial, tracic, s-a altoit ceva din superbia romană, iar prin îndelungata viețuire apropiată cu grecii, și ceva din spiritul lor odiseic, din setea de libertate civică ce de la ei ne vine: de la Pericles și nu de la satrapii pustiurilor ori faraonii deșertului.

Într-un univers astfel alcătuit și zidit — închis aproape — nu putea găsi loc de sălășluire, în nici un chip, iazma mlaștinilor.

Nu există putința unui legămînt, cît de cît firesc, între fiara muntelui și gelatinoasele ființări ale mlaștinei.

Pentru un trac adevărat libertatea este egală cu lumina soarelui.

Pentru un roman adevărat suprema lege pentru bărbat este Demnitatea. Altfel nu se poate înțelege cum au reușit să creeze un imperiu ca al lor.

Haiducul poate fi înlănțuit, încarcerat, pedepsit, dar nu ticăloșit, jignit, înjosit. Haiduc care să trăiască impersonal, învălmășit în turma behăitoare, adunată grămadă și disciplinată în jurul unicului cort, al unicului mare boier nu există. Aceasta ar însemna mare rușine pentru un haiduc.

A mai intervenit, în șirul cauzelor, și slaba, aproape sfruntătoarea comportare a instinctului meu de autoconservare, instinct care pune, mai presus decît ispita de-a trăi cu orice preț, orgoliul și voluptatea orgoliului.

Celelalte motive și cauze care-au dus la ceea ce a urmat țin exclusiv de logică și dialectică, și-ar fi cam următoarele:

1. Origine socială perfect sănătoasă: tata muncind încoace și-ncolo ca să întrețină o familie numeroasă, mama chinuindu-se, bolnavă, să gospodărească o asemenea familie cu mai nimicul ce intra într-însa ca venit.

2. Sărac cu desăvîrșire, nici hainele de pe mine nefiind complete.

3. Adept al unor convingeri social-politice frizînd, aproape, comunismul.

4. Refractar incorigibil la orice fel de disciplină impusă.

5. O crîncenă rușine de-a umbla și-a rage-n turmă.

6. Un dispreț total, sălbatic față de potentații ajunși, numiți lingăi, zeloși, cretini.

7. Dispreț față de impostură și parvenitism, valori mult iubite de regimurile dictatoriale, cultivate cu grijă și promovate neabătut, cu predilecție.

8. Ură față de orice decrepitudine înscăunată, decrepitudinea fiind o altă mare dragoste a acelorași regimuri, o altă preferință a lor.

9. Refuzul categoric de a accepta minciuna ca principiu educativ.

10. Refuzul brutal de a primi servicii sau bani pentru alte servicii.

11. Refuzul net de a mă pune-n slujba inamicului acestei țări, țară care m-a scos din văgăunile muntelui și m-a purtat la școli, făcînd din mine un om; refuzul de-a fi, deci, trădător ingrat.

12. Respingerea unei filozofii după care omul este un animal mizerabil, laș și parșiv, cu care te poți juca cum îți place, din care poți face orice poftești, cu o singură condiție: alungarea lui, gol, din vizuină, monopolizarea apoi cu strictețe savantă a tuturor bunurilor de consum precum și-a tuturor posibilităților de a și le procura, ținînd într-o mînă, cu mărinimie, cnutul, iar în cealaltă, cu parșivenie, polonicul cu fiertură.

13. În sfîrșit: credința mea naivă, dar de nestins, în ceea ce este frumos în lume și viață, în poezia și, mai ales, în libertatea vieții, sursă și matcă a tuturor virtuților.

Motive destule, mai mult decît plauzibile, foarte grave, pentru a putea îndreptăți hotărîrea arestării și condamnării mele. Se aflau deci în deplină legalitate și în legitimă apărare. Unde mai pui că numărul motivelor înșirate mai sus este de rău augur: 13.

Un naiv ca să nu spun altcumva. Un fel de — cum zice poporul — „fală goală, traistă ușoară", care s-a găsit și el în treabă, să facă pe grozavul, fără să-și dea seama că devenea nu numai ridicol, dar și jalnic, oamenii socotindu-l, dacă nu

smintit la cap, atunci instigator plătit sau, tot după o zicere din popor, „unul care se pișă-n contra vîntului", care ia-n piept tăvălugul.

Într-adevăr, absurdă și sfidătoare comportare. Curios însă este faptul că nu regret cîtuși de puțin ceea ce am făcut și îndurat; nici nu mă rușinez de ceea ce gîndeau și gîndesc încă despre mine semenii. Ba, mai mult, nu fac pe nimeni vinovat de ceea ce mi s-a-ntîmplat. Dacă e să fac pe cineva vinovat, dar nu să-l și acuz, acesta nu e nimeni altul decît eu însumi, dar un vinovat care nu simte nici un sentiment de vinovăție față de nimeni, afară de cei care l-au iubit și-au pătimit pentru această iubire a lor pentru el.

Decît ticălos, mai bine idiot; mai bine ignorat decît odios; decît să te ocolească lumea ca pe-un gunoi, mai bine să te ocolească precum pe un sărman, un nebun. Refuzul vieții, în anumite situații, este mai plăcut decît a accepta să o trăiești cu orice preț. Decît belșugul nerușinii și-al prostituării, mai dulce și mai frumos hrănitoare este cenușa neantului și pustia deznădejdii. Există o voluptate, poate că una dintre cele mai bărbătești, aceea de a spune NU, indiferent de urmări. *N u* -ul acesta reprezintă glasul antimateriei din noi, și a avea curajul de a-l rosti în situații limită înseamnă a te pune de acord cu ceea ce este esență în existență, în lume, în Dumnezeu.

Fără nici o îndoială, un naiv, și încă unul orgolios. Dar dacă toți oamenii ar fi niște naivi de tipul acesta, atunci cu siguranță că n-ar exista sclavi pe lume.

2.

Întîi am fost dat afară din slujbă, cu vădită indulgență, adică pus în cadru disponibil, după ce, la scurt timp după angajarea mea la Departamentul Naționalităților Conlocuitoare, ca referent de presă, mi s-au oferit — nu știu nici astăzi pentru ce merite anume — două gradații, urmînd a fi apoi, imediat după înscrierea în partid, promovat pe un alt post, acela de consilier (???). Aveam 26 de ani.

Post pompos, ce-i drept, dar și de pomană. Mi-au acordat trei luni de gîndire, în care timp aveam libertatea să aleg între perspectiva de-a muri de foame ori în închisori și între aceea de a mă întoarce pocăit și devotat la unicul stăpîn și gestionar al vieții, Partidul, și să prosper.

Nu am murit nici de foame, deși nu pot spune că n-am îndurat destulă prin Bucureștii jecmăniți de aliați, dar nici nu m-am dus să mă prosternez copleșit de adevărurile pe care mi le-ar fi revelat mie meditația din cele trei luni petrecute-n deșert, în disponibilitate.

Indemnat de nu știu ce sentiment sau poate de-o simplă întîmplare, întîlnirea cu prietenul meu Al. Husar, am plecat împreună cu el (spre uimirea perplexă a acestuia, am cumpărat și pentru mine bilet atunci cînd m-am dus la ghișeu să-i cumpăr lui) la Bistrița, unde directorul liceului „Alexandru Odobescu" de aici, Ștefan Lupu, într-o lipsă totală de profesori, a fost fericit să-mi facă angajarea degrabă, prin telefon, ca profesor de franceză și română. N-a trecut săptămîna și o delegație a liceului de fete din același oraș, avînd în frunte pe directoarea și președintele comitetului școlar, s-a înfățișat la mine, rugîndu-mă stăruitor să accept să predau și la „Liceul de fete" limba română, întrucît se apropie bacalaureatul, fetele au rămas cu mari lacune din timpul ocupației maghiare, iar româna este predată de învățătoare incompetente.

După doi ani de muncă entuziast dăruită (cîte șase ore pe zi, plus alte două sau trei pentru a-mi procura hrana, salariile fiind nule în plină inflație), iubit de elevi — o, fericire! — iubindu-i la rîndul meu cu durere și îngrijorare, atît pentru deznădejdea și solitudinea din mine, cît și pentru ceea ce știam că-i așteaptă, am fost azvîrlit de la catedră, din aceleași motive: neaderarea mea, ostentativă, la politica de ocupație, adică neînscrierea în partid.

Am început a da din colț în colț, tot mai înverșunat în absurditatea mea.

M-am refugiat la liceul „George Coșbuc" din Năsăud, sigur fiind că voi fi numit acolo, ba, chiar, invitat fiind să mă prezint, deoarece acest vechi liceu beneficia încă de dreptul de a-și alege profesorii pe care-i dorea, de vreme ce-i plătea din fondurile pădurilor grănicerești, „dăruite" lor, românilor din această parte a Transilvaniei, de împărăteasa Maria Tereza.

Am funcționat doar un an școlar, deoarece a venit etati-

zarea forțată (adică liber consimțită) a tuturor școlilor particulare, de orice fel ar fi fost ele, după care a urmat în mod necesar pentru mine: sau încorporarea-n partid sau darea afară imediat de la catedră, ca un element dușmănos, contrarevoluționar.

Ca să-mi fac pînă la capăt datoria față de mine, încrezător naiv în drepturile omului, m-am prezentat, imediat după naționalizarea liceului „George Coșbuc", la Inspectoratul Școlar Regional din Cluj, la, domnul încă, inspector șef Ghergariu, cu o cerere prin care solicitam prelungirea numirii mele ca profesor la sus-numitul liceu... Domnul inspector Ghergariu, om cu schelărie impresionantă, iubitor de beutură și snoave — avînd deci îndatoriri serioase față de persoana sa, avînd însă și multă omenie —, mi-a răspuns cu o franchețe flască, de om plictisit și aproape scîrbit: „Dacă te înscrii în partid, te numesc; dacă nu, vei rămîne pe drumuri... Alege. Îmi pare rău de frumoasa dumitale pregătire profesională, de calitățile remarcabile de pedagog, ni te-a recomandat călduros, rugîndu-ne să avem grijă de tine, profesorul și criticul literar Vladimir Streinu, atît mie cît și colegului meu, domnul Braharu..., dar... Asta este situația... Alege."

— Vă salut, domnule inspector-șef, am răspuns, și-am părăsit pentru totdeauna biroul său, dar și cariera de profesor, care se pare că mi-am făcut-o cu suficientă cinste, de vreme ce, de-atunci încoace, mi s-a spus mereu „domnul profesor". Se vede limpede că prin comportarea mea le dădeam apă la moară, îi îndreptățeam să treacă la măsuri drastice asupră-mi. La București, de pildă, cînd eram, prin grația lor, referent de presă în Departamentul Naționalităților Conlocuitoare (mai mult *stăpînitoare,* în acea vreme), întrebat de către tovarășul ministru Vlădescu-Răcoasa de ce nu-mi fac înscrierea-n partid (întrebarea mi se făcea cu o de-a dreptul părintească bunăvoință, amestecată cu îngrijorătoare uimire: „Tocmai tu, care ai un trecut frumos, o origine socială sănătoasă, o pregătire solidă",...), i-am răspuns scurt, impertinent: „Tocmai de aceea, domnule ministru".

— Cum adică, a reluat vorbirea excelența-sa, deranjat... Pentru ce, băiete, nu vrei să te alături nouă, să-ți organizezi lupta pentru generoasele tale idei, pe care le cunoaștem, cot la cot cu noi, în partidul nostru muncitoresc? (Acest Răcoasa era un om harnic, dar nu era muncitor.)

Dîndu-mi seama că am fost obraznic, m-am decis să repar gafa și-am comis una și mai mare:

— Pentru că, după cum bine știți, detest hitlerismul.

— Tinere, îți dai seama ce spui? Cum adică? . . . , mi-a atras dînsul atenția cu un ton de îngrijorare paternă, dar mai mult cu mînie ascunsă, căci s-a înverșit la față și i s-au iritat ochii.

— Bolșevismul nefiind altceva, continuu eu, decît un alt fel de hitlerism, mult mai fioros și mult mai monstruos: hitlerismul rusesc.

Punerea mea în cadru disponibil, după o astfel de ispravă, era ininteligibil de indulgentă; era oarecum o alinare sau o perfidie.

O alta și mai de oaie.

În ziua de 8 noiembrie, cînd întreagă suflarea capitalei — tineretul mai ales — a inundat Piața Palatului, strigînd cu deznădejde: „Regele și Patria", eu, disprețuind ordinul ministrului de a nu părăsi nimeni incinta Ministerului, am ieșit pe poartă afară, izbindu-i pe Boiangă și pe Băgăcean în plex cu coatele, și m-am dus în fluviul acela de oameni. Mi-am zis, stînd la fereastră, în birou: „Sau te duci și tu acolo, sau nu mai ai dreptul de-a pune mîna pe tocul de scris, cu atît mai puțin să apari la catedră ca profesor".

La acea manifestație s-a tras de pe acoperișul Ministerului și-au căzut alături de mine tineri loviți de gloanțe. Un grup de fotoreporteri, foarte elegant îmbrăcați, cu fețele dolofane — ca și dosurile —, fotografiau scene de senzație ca să le trimeată peste ocean, la conaționalii lor, ca să-și facă și aceia mai plăcut digestia. Mi s-au părut mai odioși decît cei care au tras.

Alta și mai și.

La Bistrița, după ce organele și organizațiile locale de tot soiul au încercat în van să mă prindă de partea lor, prefectul județului, un fiu de preot, Pop și nu mai știu cum, a încercat să mă ademenească prin prietenie și promisiuni, oferindu-mi discret, în marea lui devoțiune pentru cauză, pînă și soția la așternut, o fin-ugrică foarte nostimă, drăguță și lăudăroasă, chiar inteligentă, deci cu o foarte certă orientare politică. Ea știa precis ce vroia; el, însă, nu prea . . . Pesemne că încerca să mușamalizeze cine știe ce păcate din trecut ori, pur și simplu, își ascundea în felul acesta nimicnicia și nemernicia, căci de convingeri nu putea fi vorba nicidecum la dînsul.

Văzînd el că atari tertipuri nu prind la un căpățînos ca mine și că oferta ca ofrandă a soției în loc să-mi surîdă m-a făcut să-l detest, a trecut la amenințări cu moartea: „Am să pun pe urmele tale o bandă plătită să te curețe și să te arunce într-un șanț. Adevărul este, tot, de partea noastră; șanțurile, de asemenea, sînt ale noastre... Lumea va spune — pentru că așa vom vrea noi — că te-ai îmbătat ca un porc, că te-ai încăierat cu alți beți ca tine, care te-au omorît și te-au rostogolit într-o rîpă. Cine te va căuta?... Cui se va adresa?... Cine te va apăra și-mpotriva cui!... Să cuteze vreunul să spuie altceva decît ceea ce poftim noi!"

Această abjectă impertinență m-a scos din sărite: „Bagă bine de seamă, i-am răspuns (simțeam cum înviază-n sîngele meu umbra străbunicului Caracuș, haiducul), fii cu mare atenție, ia toate măsurile cu precauție matematică excesivă, ca nu cumva borfașii tăi bătăuși să greșească lovitura (pentru că așa ceva este foarte cu putință, dat fiind faptul că nu umblu beat și știu să mă bat al dracului la nevoie) și eu să scap cu viață, deoarece atunci, ți-o jur pe părinții mei, tu nu vei scăpa de lovitura mea, chiar dacă te-ai piti în gaură de șarpe. Știu să adulmec precum cîinele și să văd departe, chiar noaptea, ca lupul".

De fapt mă cam lăudam, dîndu-mi curaj de necaz, dar nu-i mai puțin adevărat că am nimerit-o, grosolănia lui fiind soră geamănă cu lașitatea. M-a lăsat în pace, deci.

Alta.

La liceul din Năsăud, odată, a venit (trimis, bineînțeles) să asiste, să mă spioneze, să mă prelucreze, apoi să mă denunțe politrucul liceului, mai aulic spus: consilierul educativ, unul pe nume Macrea, acesta nu fiu de preot ca prefectul, ci de protopop, fost agent al gestapoului, care tot dădea examene la catedra de limba germană din Cluj, dar care tot în anul întîi rămînea, căsătorit fiind cu fata unică a unor oameni gospodari, prosperi.

Ridicînd el, după oră, cuvîntul în cancelarie în fața tuturor profesorilor, ca să mă pună la punct, pentru că-mi fac de cap la lecții, pentru că vorbesc elevilor despre unul anume Kant, filozof anti-democrat, ideologul micii burghezii și-al militarismului prusac, pentru că la alte lecții, ca de pildă aceea în care am făcut analiza poeziei *Somnoroase păsărele*, nu am tras con-

cluziile politice care se impun, pentru că refuz cu ostentație și orgoliu găunos să politizez în clasă lecțiile, că „Închipuiți-vă, tovarăși, îndrăznește să-l înjure pe tovarășul Stalin cu toți conducătorii noștri dragi, dați de popor nouă", că atunci cînd am făcut biografia lui Eminescu la clasa a VII-a nu am pomenit de „banditul acela de Maiorescu, care l-a exploatat pe marele nostru poet și l-a batjocorit într-un stil barbar", etc., etc., l-am apucat fără ezitare de gulerul de consilier educativ și l-am azvîrlit afară din sala profesorală, aplicîndu-i un picior exact acolo: „Afară de-aici, lepră! Afară neisprăvitule, gunoiule"!, am urlat.

Pesemne că-și disprețuia mai mult propriile-i slugi decît mă ura pe mine partidul, altmintrelea m-ar fi lichidat la repezeală după o asemenea ieșire sfruntată.

Alta.

În timpul verii, la cursurile de îndrumare politică a corpului didactic, I.P.C.D., am luat, firește, și eu parte, mai bine n-aș fi luat.

Directorul cursurilor era un învățător din Gherla, oportunist mediocru și poltron — nu știu cum naiba se face, tot fiu de popă și acesta.

Conducînd el însuși într-o zi discuțiile din cadrul seminarului, asupra celor cuprinse în conferința ținută-n sala cinematografului „Omnia" de către un tovarăș doctor Vianu (nu-i cunosc numele adevărat) — cel cu mașină acasă, cu carnet de ilegalist în buzunar, cu o mulțime de costume, după oră și sezon, într-o vreme cînd oamenii umblau în boarfe obținute pe puncte, cu mult aur în sipeturi și cu o ură atavică împotriva oamenilor de rînd —, despre: „Ruvuluția rusă și imensele ei foloase pentru Rumunia", după care l-am tratat drepte impostor și escroc, acolo, pe loc, în sala cinematografului „Omnia", care a explodat în aplauze, cu toate că era bine păzită de domnul maior Gligor și toți gealații lui, domnul director Gălățeanu a debitat, printre alte vulgarități, și pe aceasta, pe care o reproduc întocmai:

— Tovarăși, zicea el de la catedră, Republica Populară Română este așa... ca un spic de grîu. (Un zîmbet de mare mulțumire îi nimbează fața.) Așa. Ați scris? (Bieții profesori și sărmanii învățători scriseseră întocmai și subliniaseră chiar, cu roșu, geniala comparație.) Buun! Ia să-mi spuneți, tovarăși, de ce are nevoie Republica Populară Română, care este

ca un spic de grîu, ca să crească și să se dezvolte, să dea roade îmbelșugate?

Profesorii, bărbați și femei, tineri și domnișoare, oameni în toată firea, ridică cu mare sîrg degetele, agitîndu-le-n aer, ca să răspundă, toți...

— Ian spune dumneata, tovarășul de-acolo, cheamă la răspuns directorul.

Într-o atitudine mai caraghioasă și mai jalnică decît a celui mai nerod elev, unul dintre cursanți, profesor de matematici, răspunde:

— Are nevoie de soare și de ploaie, tovarășe director, după care s-a instalat cuminte și satisfăcut în bancă.

— Bravo, punctează directorul, scrieți și subliniați.

Profesorii toți și învățătorii au scris și-au subliniat, tot cu roșu.

Directorul, iarăși:

— Ia să-mi spuneți acum, tovarăși, care este ploaia și soarele Republicii Populare Române?...

O profesoară, de altfel frumoasă, bîltană, răspunde cu fermitate cochetă:

— Soarele și ploaia Republicii Populare Române este Uniunea Sovietică.

— Bravo, tovarășa Baraboi, bravo încă o dată... Scrieți și subliniați.

Din nou profesorii și profesoarele au scris cu sîrguință și-au subliniat cu osîrdie.

Directorul se pregătea să treacă la altă idee, cînd, mînat de Ducă-se-n-Pustii, ridic și eu mîna.

— Mda, mă întîmpină el, vădit incomodat, ce poftești?

— Poftesc să fac o completare.

— Da, zice el, cu jumătate glas.

— Republica Populară Română, reiau eu sec, care este așaa... ca un spic de grîu, mai are nevoie, ca să încolțească, să crească și să deie roade, și de altceva, tot atît de important..., în afară de soare și ploaie...

— Ce?, spune, tovarășe.

— De gunoaie, subliniez eu cu tărie, arătînd elocvent cu degetul înspre persoana domniei-sale, care a tăcut chitic, continuînd expunerea lecției ca și cum n-ar fi auzit nicicum cele spuse de mine. (Este și aceasta o calitate pe care o au de

regulă diplomații, anumiți diplomați, și, în genere, lașii, lichelele.)

Hotărît lucru, aveau, după cum se vede limpede, tot dreptul să mă deie afară de la un astfel de învățămînt. Și m-au și dat, urgent, imediat după ora de seminar.

A urmat un ordin prin care se atrăgea atenția tuturor școlilor din țară asupra mea și li se punea în vedere că dacă vor apropia de școală un asemenea element primejdios vor răspunde cu libertatea lor personală, apoi a urmat urmărirea îndeaproape, pregătirea unei curse, prinderea în această cursă, cercetarea, ancheta, dresarea actelor de judecare, judecarea, exact ca o lecție învățată pe de rost, și osîndirea, cu ispășirile toate cu cîte am fost învrednicit a le petrece.

3.

Simțeam cum se strînge-n jurul meu cercul hăitașilor, vedeam poterimea venind tiptil în urma mea, lingîndu-se pe buze, tot mai bucuroși, apropiindu-se... Singur, fără nici o sursă de venituri, fără părinți sau frați sau o rudă milostivă la țară, care să-mi trimită cîte ceva de-ale gurii (pămînturile nu erau încă transformate-n bun obștesc, iar țăranii constituiau încă o putere și-o rezistență, poate singura de temut), dădeam dintr-un colț într-altul, dintr-un gard într-altul, dintr-un hățiș în celălalt, ca fiara gonită din toate părțile. Zoe, alături de mine, ca o flacără luminătoare! O simțeam legată de trupul și destinul meu, ca o spadă de foc.

Să fi trăit pe socoteala socrilor mei, oameni răbdurii și neutri (undeva, poate chiar mîndri de mine), ca un om de nimica, era o rușine de nesuportat. Onisim Filipoiu (care pe grecește înseamnă iubitorul de cai), prieten rezervat, dar înțelept și săritor, îngrijorat de soarta ce mă așteaptă mi-a propus să trec granița-n Iugoslavia, acțiune a cărei reușită o garanta el prin fratele său, ofițer de fruntarii la Timișoara. Din abulie, din îndărătnicie, din respect și dragoste pentru Zoe, pentru minunații oameni din țara ei, a Năsăudului, pentru că

așa a vrut Destinul, i-am răspuns cu liniște: „Nu. Rămîn aici, cu gușații tăi". *Îți amintești, Filon? Era spre seară și-o burniță amară stăruia peste oraș.*

Lichelele îmi căutau și-mi cultivau din ce în ce mai stăruitor prietenia, arătîndu-mi o afecțiune abjectă și-o admirație dezgustătoare. Oamenii la locul lor, în schimb, și adevărații prieteni mă ocoleau cu sfială și rușinoasă strîngere de inimă. Aveam impresia că sînt un liliac rătăcit, singur într-o cameră străină, luminată de-un bec electric atîrnînd de tavan.

Peste adîncul ființei mele, singurătatea își așternea stăpînirea ei tot mai placid, altfel ca pînă acum. Pînă acum ea era climatul izvoditor de poezie, de-acum înainte devenea climatul însuși al existenței mele. Mă arătam tot mai irascibil, dar simțeam în același timp cum se înverșunează-n mine, tot atît de implacabil ca și puterile ce acționau asupra mea din afară, ideea de-a rămîne — absurd, tot mai absurd — pe poziția lui NU, orice s-ar fi întîmplat; eram chiar curios să aflu, să văd . . . ce anume se putea întîmpla.

Am făcut un drum la București, așa ca să mă aflu în treabă, ca atras de un loc în care mi se putea revela cine știe ce, ca să mă regăsesc în timpurile mele de studenție sau ca muribundul de foame care nu moare de obicei acasă, ci pe stradă, în speranța că va găsi acolo vreo coajă de pîine ori vreo milostenie. Ori ca să mărturisesc prietenilor de acolo necazul în care mă aflam, să le cer sfatul, încurajarea, ca de la niște inși — credeam eu — mai informați, mai bine organizați.

Nici vorbă. Ei rătăceau în idei și speranțe deșarte, ca niște copii și priveau oarecum de sus — jalnic de sus — situația, nu lipsiți de-o anume aroganță a viitorului.

Unul dintre ei, poetul Constant Tonegaru, ca orice poet adevărat; naiv, entuziast și fantast, sigur fiind el că munții mișună de armate nevăzute care, îndată, cu sprijinul americanilor, vor lichida regimul impus cu forța în România de către Stalin (numai poeții pot crede așa ceva, sau cei disperați), stăruia necontenit asupra mea, în taină mare, să-l pun și pe el în legătură cu partizanii cu care, credea iarăși el, eu am certe legături, de vreme ce firea mea de haiduc nu se poate să nu fi aderat la o asemenea mișcare, cu atît mai mult cu cît ve-

neam de la Năsăud, pămînt românesc fabulos și puternic centru de rezistență împotriva ocupației comuniste.

Răspunzîndu-i că nu știu nici o iotă mai mult decît știe el despre războinicii din codri și din munți, însoțind această afirmație și cu un zîmbet de compătimire, Tonegaru se supără foc pe mine, acuzîndu-mă amarnic de neîncredere în el. Reproșul prietenului meu mă obligă să acționez; mai mult decît reproșul, meritele pe care mi le atribuia, încrederea pe care o avea în mine.

In ziua plecării mele din București, Tonegaru m-a condus la Crucea Roșie a Ambasadei belgiene, unde un călugăr cu față de copil, nimbată de-o bucurie feciorelnică, mi-a dat un mare colet, aproape o ladă de zestre, plină cu de toate: haine, încălțăminte, alimente consistente, medicamente scumpe, ba chiar și niște bandaje militare individuale...

— Quoi faire? (Ce să fac cu ele?), întreb eu mirat.

— On ne sait jamais (Nu se știe niciodată), îmi răspunde, rîzînd copilărește, enigmaticul călugăr belj. (Călugării aștia sînt, în naivitatea lor, tot niște mari poeți. Așa cum se arată a fi și acesta.)

Am dus lada cu zestre la gară și-am suit-o-n tren (tot ca niște poeți naivi, victime sigure pentru copoii ce umblau în jurul nostru liniștiți), ajutat întrucîtva și de neajutoratul (mult mai neajutorat decît mine, dovadă că este și ca poet mai mare) Constant Tonegaru, care nu contenea să mă roage misterios să am încredere-n el și să-l iau cu mine-n munți, la oamenii nevăzuți de acolo, care stau la pîndă, gata-gata să se arunce, la un semn, asupra balaurului.

Am fost filați cu de-amăruntul în toate mișcările noastre. Tonegaru era atîta de sigur de realitatea basmului ce se înfiripa în fantezia lui, precum miturile din vechime, credea într-însul cu atîta putere de convingere și bucurie, încît, pînă la urmă, am început să cred și eu în acel basm, ca să nu mă las mai prejos decît prietenul meu, poetul, și, întors acasă, am făcut deîndată mai multe incursiuni (de atunci povestea că aș fi haiducit prin ținuturile Bîrgaielor și-ale Dornișoarei) de unul singur, prin pustietățile tomnatice ale munților — cînd solare, cînd ploioase, cînd sălhui, ca să dau de urma fabuloșilor oșteni nevăzuți, dar n-am găsit nimic, pe nimeni, nicăieri... Doar casa, sălașul cîte unui dac întîrziat pînă astăzi

prin acele poieni ferite cu grijă și dibăcie de drumurile istoriei, durată de mîna lui, în lemn, acolo unde mă întîmpinau cîini albi, mițoși, ieșind asupra mea ca nălucile din scorburi și buturugi putrezite, în care ei își făcuseră singuri adăpost și scuteală, sălaș stăruind din timpuri departe stătătoare.

Am întîlnit în cale-mi și oameni cumpăniți în cîte o unealtă cu coadă de lemn, pentru lucru, dar și pentru lovire la nevoie, rudimentari, înțelepți și primitori. În casa acelor băștinași am găsit adăpost și merinde (mămăligă, brînză iuțită, de oi, lapte conservat în fedelește și bărbinți, ouă și cărnuri felurite) și cuvinte de omenie, spuse de la inimă, dar cu prudență subtilă, ca pentru un ins rătăcitor ca mine, despre care bănuiau — ca și Tonegaru — că ascunde misii tainice și de la care așteptau minuni, ca de la un trimis...

Ciudat și hazliu, vreo cîteva zile și nopți am fost găzduit de către șeful de post de la Tihuța, originar de prin Călărași, care mi-a dat de mîncare, de dormit, dar și de alineat niște registre, fie crezînd el c-aș fi agent secret al securității, fie — ca să nu-l nedreptățim în frumoasele lui simțăminte omenești și românești, chiar dacă sînt oportuniste — dintr-o complicitate discretă cu gîndurile mele. Eu însă apreciam că nicăieri nu pot fi mai la adăpost de urmăritori decît la el. Avea altă fire decît a oamenilor de aici și parcă se temea pînă și de flora acestor locuri nordice.

Nu am descoperit nimic, nici urmă de ostași-nălucă, dar dacă perseverezi în ceva cu tot dinadinsul, nu există să nu găsești pînă la sfîrșit ceva, dacă nu tocmai ceea ce căutai, măcar ceva cît de cît asemănător.

4.

Întors acasă, la Zoe, cea care sta împlîntată-n mine ca regele brazilor din jos de Tihuța, neliniștită, dar mai mult mîndră că poate să-mi fie soție (nu știu nici astăzi și nici nu voi ști vreodată ce anume o îndemna pe această ființă să țină atît de mult la mine și să sufere pentru mine cu atîta demnitate?... Avea probabil intuiția mistică a ceea ce înseamnă

în viață voluptatea sacrificiului, a iubirii de dincolo de margini), cunosc, într-o seară, la o cîrciumă, pe un turc din Constanța, Ali Neazi, care venise în județul Bistrița-Năsăud ca să cumpere lemne de foc pentru orașul de pe țărm. Era delegat al primăriei de acolo. Ca orice turc adevărat, Ali se încredea în cuvîntul omului, cu atît mai mult cu cît avea înaintea ochilor un vlaho-machedon, ceea ce însemna pentru el că orice bănuială asupra vreunei înșelăciuni era cu desăvîrșire exclusă, *besa* („cinstea") și seriozitatea în afaceri a acestor ghiauri fiind de mult și definitiv verificată de osmanlîi.

Contractase deci el niște stive mari de *metări* de lemne prin văile (ale diavolului) din hotarul comunei Parva, dar nu avea timp să se ocupe efectiv de scoaterea lor din văgăunile dracului și transportarea lor la gara din Rebrișoara, de unde urma să pornească spre Constanța.

Mi-a dat atunci un cec asupra mea ca să tocmesc cărăuși și manipulanți și s-a dus. Era-n decembrie și începuse să ningă. Drum nimunat pentru sănii.

Am angajat deîndată cărăuși vrednici, ca să nu-l pomenesc decît pe Purcelean, drac nu om, care știa să-și strecoare caii, cu sanie cu tot, în cele mai tenebroase și mai viclene pîraie (nu degeaba era om-gazdă, cu „căși" frumoase și bănet mult; știa să lucreze cu neînduplecare ca unul ce nu pricepea că va să moară odată și-odată sau poate tocmai de aceea), în casa căruia, osteniți de trudă și storși de frig, beam o băutură caldă, dreasă cu mirodenii autohtone, făcută din miere de stup, numită *med,* deprinsă de la dacii cei de demult, și care ne amețea atît de frumos în noaptea înzăpezită, în timp ce lemnele lui Neazi Ali se îngrămădeau stivuite-n ordine pe rampa gării Rebrișoara, de unde, încărcate în vagoane și acoperite de zăpadă, o porneau spre Pontul Euxin.

Șeful gării, un basarabean bătrîn și sentimental, avînd față de mine respect și simpatie, pentru că amîndoi eram români răzleți și pentru că fusesem profesorul copiilor săi, mi-a pus la dispoziție, lîngă un fel de magazie, o încăpere cît o chilie, cu sobă înăuntru, care dădea cu ușa direct afară, în cîmpul nins; mi-a instalat acolo și-un pat de campanie și mi-a adus și piei și cergi pentru așternut și acoperămînt. Eu eram foarte mulțumit de mine că pot să cîștig un ban; eram nu profesor, ce-i drept, dar un expeditor de lemne curajos și priceput, foarte util mie și societății. Unde mai pui că acest serviciu pe care-l

prestam eu acuma prin bunăvoința turcului Ali avea un anumit romantism, potrivit de minune cu firea mea.

Cînd, la răstimpuri (apropiate), fugeam, noaptea, pînă acasă, apăream în ușă și-n adîncul ființei lui Zoe ca un zeu al zăpezilor, ca o zămislire a acestora.

Și-am petrecut, în această schimnicie, nopți și după-amiezi de duminică de-o fără seamăn frumusețe, într-o singurătate privegheată de aștri și vedenii, învecinată-n infinit de zăpezi..., ascultînd șuierul vîntului de-a lungul șinelor, la miezul nopții, precum un duh pedepsit să rătăcească fără capăt pe pămînt, același vînt băsnind în crucea solstițiului, după ușa încăperii mele, duh al cine știe cărui haiduc, străbun neodihnit ori deșarta poveste a vreunui sfînt...

Într-o noapte, deschizînd eu ușa chiliei care dădea direct în stihia de-afară, ca să-mi răcoresc sufletul bîntuit de himere, m-am pomenit ochi în ochi cu un lup care „făcea revizia căii ferate în chip de inspector C.F.R. la acea oră", după vorba mucalită de-a doua zi a șefului de gară.

Tăișul rece al privirii mele înghețate de frică se pare c-a fost mai puternic decît fascicolul de tăișuri din privirea lui, deoarece, după ce a căscat de două ori, jalnic, spre mine, fălcile-i a foame, cerșindu-mi parcă pomana, lupul s-a răsucit din tot corpul și s-a topit prin înstelata beznă albă, înghețată, către casa unui alt creștin, mai primitor decît mine.

5.

Unul dintre cărăușii mei m-a invitat să merg într-o seară la dînsul, la așa-numita „cină a porcului". Avea acest român zdravăn și avîntat la muncă o casă ferită, împresurată de păduri și locuri rîpuite, ridicată pe-o coastă lină, cu netezimi de plai la poale, sub streașina codrului.

Era o rară plăcere să urci prin seara ninsă pînă acolo (intrai deodată în locuri și timpuri anistorice, în zări de demult, în patria străbunilor traci), să servești, într-un ceremonial primitiv, o cină sănătoasă și îmbelșugată, printre oamenii pă-

mîntului, să bei țuică prefriptă, adică vinars de 65 de grade, crîncen trăznind între dinți aprigi, să povestești și să glumești, în timp ce afară ninge necontenit, a mîntuire și a genune.

După ce s-a arătat bucuros de sosirea mea, adresîndu-mi toate binețele, m-a poftit în camera de oaspeți... Cameră frumoasă, mîndru împodobită cu ștergare înflorate și blide surîzătoare (surîsuri abstracte), cu scoarțe aspre jur-împrejur peste lăicere. Afară amurgise de-a binelea. Zăpada se învălmășea cu noaptea ca-ntr-o profundă împreunare nupțială. Univers magic. Eros. Luminiscențe neverosimile.

Deasupra mesei din mijlocul odăii, atîrna o lampă aprinsă care răspîndea misterioase lumini îmbietoare-n colțuri și peste cergi.

La masă, pe scaun, un bărbat ciudat, un fel de strigoi, îmbrăcat țărănește, ca de sărbătoare, avînd înspre 35 de ani, cu fața școlită și mîini nemuncite.

Era învăpăiat la față de beutură (sau din cauza, poate, a unui temperament sangvin) și-mi surîdea foarte prietenos, de parcă ne-am fi fost cunoscut de mult, păstrînd un enigmatic rictus, ca de ebrietate totuși, pe buzele-i senzuale, cărnoase și frumos răsfrînte.

În spatele lui, stînd în picioare, cu demnitate amenințătoare, patru vlăjgani pieptoși, într-o tăcere sumbră, bărbătească, străjuiau enigmaticul personaj.

— Bine-ai venit, în sfîrșit, în mijlocul nostru, domnule profesor, mă întîmpină străinul, ridicîndu-se de pe scaun și întinzîndu-mi mîna albă, cam micuță, ca unui vechi și încercat prieten. Ceilalți au tăcut nemișcați... De sub căciulile mițoase, țurcane, apăsate pînă peste sprîncene, simțeam că mă cercetează prietenos ochii lor, unii negri, alții verzi-albaștri.

— Șezi, șezi, mă pofti dînsul, de parcă ar fi fost la el acasă. Gazda îmi umplu paharul și-am închinat.

— Ce se mai aude prin lume?... De data aceasta se pare că au călcat pe bec domnii ruși... (Era în momentul cînd Tito întorcea dosul Moscovei.) Le vin de hac americanii. Flota a șaptea și-a făcut apariția în Adriatica... Misurii! Misurii!... Războiul e gata. Trebuie să ne găsească pregătiți, să nu se considere că noi românii venim la masa gata așternută de alții... Uite, eu am organizat toate satele de pe Someș și afluenții săi; voi ăștia de la oraș ce faceți, ce așteptați? Nu aveți de gînd să vă mișcați? Avem nevoie de sprijinul și aju-

torul vostru, avem nevoie de luptători intelectuali. Adună-ți prietenii și vino cu noi. Vreau să punem în funcțiune un post de radio, în munți. Îți dai seama că am nevoie neapărată de oameni cu carte, cu condei.

Trebuie să mobilizăm cît mai mulți oameni de nădejde, să putem tăia drumul trupelor rusești în retragere și să punem mîna pe conducere... Le arătăm noi derbedeilor (aici a mai tras o duşcă, surîzînd cu o stranie mulțumire de sine în colțul buzelor), bolșevicilor cum se poartă cravata roșie la gît. (A mai tras o înghițitură de vinars, cîrîind din laringe.)

— Dragul meu, răspund (afară ningea întruna, ca-ntr-un spațiu din care dispăruse orice urmă de materie), o să cazi victimă unei amăgiri și-ai să-i arunci pe acești bieți oameni bine intenționați, care-au răspuns chemării tale, mînați de frumoase sentimente, în temniță. Într-o situație ca aceasta în care se află rușii și pe care o datorează tocmai americanilor, situație pe care nici măcar n-au visat-o decît marii lor țari: Ivan, Petru, Lenin, nu vor face greșeli de politică externă care să le fie fatale. Dacă Roosevelt, cel mai mare țar pe care l-au avut vreodată rușii, le-ar fi dat și Grecia (și mă mir că nu le-a dat-o sau de ce n-a cerut-o Stalin, că i-o dădea fără întîrziere, ca nu cumva să-l jignească), Moscova și-ar fi împlinit idealul de mult nutrit, acela de-a fi stăpînă absolută peste Peninsula Balcanică și Europa centrală (deocamdată). Și iarăși nu pot înțelege de ce nu le-a dat omul care-și purta inteligența sa genială pe targă Constantinopolul?... Probabil că Stalin socotea prematur să-l ceară. Rușii se vor obrăznici neabătut față de cei care le-au dat pe tavă jumătate din Europa și perspective de-a ocupa și restul într-o zi, dar nu vor face greșeli dintre acelea care să ducă la un război pe care și orbii văd că-l vor pierde. Vor face pe nebunii, se vor umfla paranoic în burduhanele lor mesianice, le vor revărsa fără rușine, ba chiar cu măreție, peste toți și peste toate, americanii le vor da tot ce vor dori, le vor da de mîncare, pentru ca să poată să se înarmeze, bine hrăniți, împotriva Americii și-a întregii lumi, dar greșeală nu vor face, greșeală de moarte. (Se pare că și eu mă cam amețisem, de tăria vinarsului ca și de mirificele alcooluri ale ninsorii de-afară ce nu mai contenea. Eram parcă singura navă plutitoare peste acest vid alb, singura arcă plutind peste neantul zăpezilor necontenind în infinit.) Prin acest colos — Rusia sovietică —, America ține

la pămînt pe cei doi dușmani ai ei adevărați: lumea galbenă și o Europă unită. Colosul însă nu trebuie să aibă plămîni, adică ieșiri la mare, ci numai bronhii. Cînd se vor simți ei tari, siguri de reușită, îi vor ataca nu numai pe americani sau chinezi, ci și pe Dumnezeu, nu prin propagandă ateistă sau nihilistă, ci prin distrugerea totală a lumii create de El. Ei atacă numai atunci cînd sînt siguri de victorie, în afară de orice dubiu. Și, mai ales, nu atacă popoare mari, egali cu ei în putere, ci totdeauna pe cele mici, asupra cărora se rostogolesc cu toată bravura și toată generozitatea, ca niște adevărați binefăcători ce sînt de cînd îi cunoaște lumea. Și, o dată încorporat în marea lor iubire de popoare, nu te mai lasă, ca nu cumva să ajungi iarăși nenorocit, înrobit, exploatat, mizerabil, ocupat și, ceea ce ei nu admit nici în ruptul capului, frustrat de libertate... Stalin știe bine că deocamdată nu are adversar pe uscat (Wehrmachtul german s-a dus) în fața pustiitoarei lui pedestrimi, dar se teme de neprevăzut..., poate că de răul care l-a făcut cum nici un tiran din istoria acestei lumi, de mizeria pe care a creat-o cu un spirit de organizare satanic, de ura ce-a sădit-o-n om. De cine știe ce secrete deținute de savanții nemți și predate Americii. Nu va strica el, în nici un caz, frumusețe de tîrg încheiat la Ialta cu celălalt geambaș de națiuni — gropari și ciocli ai Europei și... —, nici de dragul grecilor și nici de acela al sîrbilor. Va face numai nițică demonstrație. Va rămîne fericit în bîrlogul său și-ntre frontierele dăruite lui și, de pe această poziție, își va lansa propaganda, agitația revoluționară în restul lumii și o va susține îndîrjit, cu prețul înrobirii, flămînzirii, jefuirii, terorizării noastre, în numele fericirii și-al bunăstării și-al libertății, a tuturor acelora care au ajuns proprietatea lui. El ține, ca orice ucigaș, strașnic de mult la capul său și la ceea ce iese din acel cap. Nu va intra cu trupele în Iugoslavia, pentru că ar călca, cred, vreo clauză a talciocului de la Ialta și nici nu are puterea de a se măsura deocamdată cu aliatul său. Moscova se va deda la absolut orice prostie, nerușinare, crimă, afară de una singură: să intre-n conflict armat cu America. Aceasta niciodată, pentru nimic în lume, o victorie a ei fiind absolut imposibilă, iată ce mă dezolează pe mine cu desăvîrșire și m-aruncă-n disperare. Inutil a face ceva, jalnic și ridicol, dar fiecare se va comporta după cum îi este firea și-i dictează interesul.

— Ți-o spun eu că de data aceasta au sfeclit-o, iar cei care stau cu brațele încrucișate vor regreta amarnic în curînd... și vor rămîne de căruță.

— Sîntem vînduți, domnul meu, pe tavă. Peste țara și semințiа aceasta vine cea mai grea urgie din cîte s-au abătut în istoria ei vreodată. Nu știu dacă și cînd ne vom mai regăsi, dacă vom supraviețui. Nu atît puterea noastră de luptă va decide de-acum, ci puterea de-a rezista, de-a mai rămîne noi înșine. Așteptarea trează, șerpească, mai mult decît ieșirea pe cîmpul de luptă, ne este mai de folos. Trebuie să ținem cu strășnicie de noi înșine, de fondul nostru miraculos, ca niște naufragiați de o singură bucată de scîndură salvatoare.

— Ești prea pesimist, profesore... Hai să mai bem un pahar.

— Greu o să scăpăm de sub protecția lor și mult mai greu de la sînul lor preaiubitor, zic și închin, strivind în adîncul inimii năvala unui suspin. Te rog să mă crezi că am aceleași sentimente de patriot ca și tine și ca toți țăranii ce stau sub cuvîntul tău, dar a-i organiza în felul acesta, pe-o iluzie deșartă, înseamnă a atenta la viața lor și-a familiilor, a-i împinge în prăpastie.

— O să mai vorbim noi, mi-a curmat-o el, zîmbind jenat, apoi a abandonat brusc discuția, ca fulgerat de-o văpaie.

Fața i se aprinsese deodată, iar ochii îi alergau prin orbite, ca ațîțați de-un demon, după fata gospodarului — o elevă la școala normală din Năsăud, de 14 pînă la 15 ani, tulburător de împlinită la trup, care-l fura șiret și complice din coada ochilor codați, întărîtîndu-l. Acest fel de a se căuta și-a se săruta din priviri, cînd ea, chipurile, deretica prin ungherele odăii, dezvăluia certe și mai îndelungate legături de amor între dînșii.

Ce s-a discutat acolo în continuare nu mai contează: glume, anecdote, snoave, vițuri, din nou intermezzo-uri politice, aluzii șăgalnice etc., ca la cina porcului. L-am mai întîlnit o dată... Era aprins de-a binelea la față din cauza beuturii, dar mai aprins era după eleva aceea molcomă și albă la trup.

Mai tîrziu a plătit ea cu prisosință acest amor, sub cercetări foarte dure și dibaci făcute, din cauza unor scrisori găsite-n cutia ei cu suveniruri, primite de la el. A dormit un an de zile direct pe pămînt, flămîndă și înfricoșată mereu, în beciul securității din orașul Bistrița.

Sărmanul Leonida, așa se chema — Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească-n pace, acolo, din sus de Vărarea, pe Dealul Crucii, unde-a fost scos și-mpușcat, împreună cu alți doi, lăsați cîteva zile neîngropați, spre înfricoșarea oamenilor din acel ținut și spre hrana păsărilor.

A fost ofițer de cavalerie regală, fecior chipeș, fiu de-nvățător de la Măgura Ilvei, a căzut prizonier la ruși, a luat parte activă la înființarea și organizarea diviziei „Tudor Vladimirescu" în lagărul de prizonieri din Kuibîșev, dacă nu mă-nșeală memoria, a luat parte, în cadrul aceleiași divizii, la luptele din Cehoslovacia împotriva nemților, dezertează la aceștia, aceștia îl internează într-un lagăr, din lagăr este eliberat de trupele americane, ajunge astfel în Belgia (de unde, dacă avea nițel noroc și puțină chibzuință, nu se mai întorcea în țară) și, de aci, probabil cu vreo misiune secretă, se reîntoarce-n România

Este prins deîndată la graniță, condus la București, anchetat, judecat și condamnat la moarte, pentru înaltă trădare. Regele îl grațiază. După abdicarea acestuia, este chemat la conducerea securității statului și-a partidului:

— Știi bine că te putem ucide; ești în mîinile noastre. Așa i s-a spus. Dar noi nu te omorîm. Nici nu te iertăm. Vrem să te facem prietenul și colaboratorul nostru... Noi nu dorim distrugerea oamenilor, ci reabilitarea lor. Dar aceasta depinde în egală măsură și de ei. Ai fost un rătăcit, vrem să facem din tine, din nou, om. Ești de prin locurile Năsăudului, nu? Regiunea aceea este un viespar de reacționari, un județ de bandiți; ajută-ne să facem puțină ordine acolo. Avem nevoie de tine. Noi îți redăm și viața și libertatea... Ești în mîinile noastre și te putem lichida numaidecît dacă refuzi. Te vei duce, așadar, acolo, te vei da drept un urmărit de securitate, vei spune că ești omul americanilor care vor veni în curînd să elibereze țara, că în sfîrșit ei trebuie să se organizeze ca să poată da în cap anticriștilor de comuniști. Te duci, faci agitație — ești doar intelectual, fiu de învățător și fost ofițer, om cu priză —, îi aduni pe toți reacționarii într-o organizație mare politică, venim noi și..., după aceea treaba noastră..., și așa mai departe.

Leonida, sărmanul, furat de ispita libertății sau crezînd că va fi mai viclean decît ei, a zîmbit cu aerul acela al lui enigmatic și tîmp și-a căzut la învoială.

Iată-l, așadar, luptător pentru cauza națiunii și-a libertății în țara Năsăudului.

Intîi a creat un prim nucleu la Parva, un fel de protoplasmă pe care-a prelungit-o și amplificat-o în mai toate satele din fosta graniță a Năsăudului. A cuprins în sînul organizației și niște sași naivi, printre care securitatea a strecurat și-un informator — un fost esesist speriat de ce i s-ar fi putut întîmpla — care, abil fiind, a ajuns să fie chiar secretarul intim a lui Leonida Bodiu și care, în această calitate, raporta stăpînilor, pe diverse căi, tot ceea ce făcea și gîndea șeful organizației. Acest nenorocit de sas se chema Pentecher și, după ce și-a îndeplinit cu sîrg îndatoririle, a înfundat și el pușcăria.

Onestitatea sa de sas s-a trezit în el de-abia după ce s-a pomenit în pușcărie, drept recompensă pentru serviciile aduse securității, dar și aici, cu toate căințele lui, tot turnător a rămas. O dată ce te-ai oferit lor, nu poți face altceva decît să devii din odios și mai odios.

O dată cu evenimentele din Iugoslavia, așadar, cu diversiunea lui Tito, căpetenia reacțiunii din regiunea Năsăudului a întors politica: din agitator în serviciul securității, s-a transformat brusc într-un șef de organizație anticomunistă.

A crezut că Stalin își va arunca hoardele asupra ilirilor, ca să-i pedepsească pe nesupuși, aceștia vor cere sprijinul americanilor, americanii vor interveni, războiul se va declanșa, imperiul lui Stalin se va prăbuși, iar popoarele încălecate din răsăritul Europei, întîi și-ntîi românii, vor fi din nou libere. A crezut și el, ca orice om la ananghie, dar argumentarea credinței, deși perfectă ca desfășurare logică, nu s-a potrivit nici pe de departe cu realitatea. Nu. Ceea ce este perfect logic, chiar dialectic perfect, nu este și adevărat și real totodată.

Fugind de pe un deal pe altul, intrînd din bîrlog în bîrlog, sfida sfruntător învoiala cu enkavedeul, făcînd să se vorbească despre el ca despre un misterios luptător pentru cauza dreptății și-a nației.

Într-o noapte, însă, au apărut în satele Rebrișoara, Rebra, Nepos, Parva, Măgura, precum și-n tîrgul Năsăud batalioanele de asalt ale securității din Cluj, conduse de brunetul și crețul Patricius (ce nume de senator roman!), au ridicat pe oameni cu o brutalitate de troglodiți, lovindu-i orbește, eroic, în fața copiilor, a soților, a mamelor, cu patul puștii, cu vîrful cizmelor — cu ce apucau, bieții „oameni"!; lui Toader din Rebra i-au

străpuns gîtul cu un par... — i-au aruncat în beciul sediului de la Bistrița al securității — fosta casă a directorului liceului german —, de-acolo-n pușcării, din pușcării la muncile de la canal ori din mină.

Pe Toader, cel trecut cu gîtul prin țeapă, l-au împușcat, împreună cu Leonida și Burdeț, pe Dealul Crucii, după ce l-au tăbăcit în bătăi și, bineînțeles, după ce l-au internat și-n spital, sub pază cumplită, ca să-l trateze și să-l vindece (cîtă grijă pentru om!) de-o „amigdalită rebelă", așa cum suna diagnosticul pus de doctorul securității, făcut căpitan peste noapte — deși nu era nici doctor, nici căpitan —, Valentin Raus.

Cu prilejul acestui „asalt muncitoresc", s-a învederat încă o dată curajul femeii, al aceleia care apără viața, a Vitoriei Lipan, a Vidrei..., mai înverșunată, mai curajoasă, mai promptă, mai intempestivă, mai radicală..., iar un locotenent a avut cinstea să fie tocmai dînsul ținta acestor virtuți femeiești. Soția notarului Căpîlna, asistînd la scena cînd gealații umflau pe soțul său de lîngă ea, din așternut și de lîngă copiii îngroziți ca de apariția căpcăunilor, cu ghionturi și sudălmi, își iese fulgerător din minți, sare la sobă, apucă un lemn în mîna ei de mamă și soție, se aruncă aidoma unei păsări sălbatice asupra locotenentului și-ncepe a-i cără peste mutră o grindină adevărată de lovituri, cu atîta iuțeală încît sărmanul tovarăș ofițer nici n-a avut măcar răgazul de-a schița vreun gest de apărare. Îl făcuse groggy. El stătea supus ca un orfan. S-a fluierat cu disperare, s-a strigat alarma în toate părțile, s-au adunat buluc toți oamenii ordinii, vreo sută, au tăbărît asupra bietei femei și i-au dat ceea ce bine merita, „scroafa". De jos, zărobită, cocoloșită sub cizme, „curva" împroșca scuipat cu sudălmi în ochii bravilor luptători. Copiii, în fața acestui tablou, au tras plapomele peste ei cu repeziciune, s-au cuprins unul într-altul în brațe, au dîrdîit de spaimă și-au scîncit.

Printre cei ridicați se aflau și cîteva femei: Lelea Ana, model ultim de omenie și sfințenie, a cărei puritate sufletească nu o poate imita nimeni în lume, Domnica, inocenta ibovnică a căpitanului Leonida, Sofia, o săscuță ușor aberată, și încă două, bănuite a fi fost concubinele șefului (chiar au și fost, dar cu buna știre și pe plata altora. Figurau ca iubite-n așternutul lui, dar și ca angajate pe anumite state de plată!)

Puțin mai tîrziu l-au prins și pe el, nu cu mare greutate, cu ajutorul ibovnicelor și-al unui văr dulce. I-au întins o

cursă simplă. A căzut repede-n ea, fiind încrezător în oameni și, mai ales, plăcîndu-i lui foarte mult sindrofiile cu petrecere, cîntece, beutură și femei cu trup viclean.

Așadar, un văr de-ai lui — parcă Mititean pe nume, nu sînt sigur — s-a dat dispărut și urmărit de poterime. Nu i-a fost greu să se întîlnească cu Leonida, dar nici acestuia să se încreadă-n el. După ce au stat așa ascunși, împreună, „urmăriți de securitate", într-o noapte, la sugestia vărului dulce, s-au dus la niște rude apropiate din Sîngeorz-Băi, la un botez. Era o noapte de martie, ploioasă, cu lapoviță. Nu strica oleacă de căldură, și la propriu și la figurat. Casa era dinainte înconjurată. Au băut, s-au îmbătat. (În băutură i s-a pus de către dulcele văr lui Leonida și nițel scrum de țigară, ca să fie mai sigur de reușită.) Vitejii de-afară, acoperiți în foi de cort germane, cu automate rusești în mîini, au tăbărît în casă, peste ospățul botezului, i-au legat cobză pe fugari, i-au aruncat în jeepurile ce așteptau afară, i-au adus la sediul securității din Bistrița, răsuflînd adînc de mulțumire și izbîndă.

Vărul dulce, despre care nu se poate spune că n-a îndurat privațiuni în timpul cît a stat cu Leonida, mai cu seamă-n seara prinderii, cînd a avut chiar niște emoții, a fost retribuit a doua zi cu o substanțială primă, cu care și-a cumpărat o vacă, și i s-a conferit, la 1 Mai, „Ordinul Muncii", clasa I.

Pe Leonida l-au ținut în lanțuri două luni, au obținut de la dînsul tot ce le trebuia ca mărturie-n dosarele arestaților (cei prinși deja și cei ce urmau a fi prinși), după care l-au scos într-o noapte pe Dealul Crucii și l-au împușcat împreună cu Toader și cu Burdeț.

Femeile au fost bătute și ele ca hoții de cai, mai rău, la tălpi, peste obraji, cu pumnii, cu cravașa, cu vîrful cizmelor, dar cel mai tare au lovit-o pe Domnica, cea care purta în ghiozdanul de elevă și-n cutia cu suveniruri scrisori de la „Bandit" și care, în tot timpul cît banditul a stat în beci (căci stăteam laolaltă bărbați și femei), cu lanțuri de mîini și de picioare, l-a hrănit ca pe-un pui golaș, punîndu-i în gură, cu mîna ei, mușcătura de pîine și, cu lingura, lichidul din gamelă.

Au bătut-o cu spor, așa cum „scrie la carte". Pongratz a izbit-o din cizme în pîntece, peste fluierele picioarelor și între picioare. Szabó a pălmuit-o cu mîna lui pistruiată și acoperită de peri gălbiori, mereu ușor asudați, peste față, peste gît, peste bust — cînd obosea de lovit cu mîinile, apuca cravașa —, iar

într-o noapte, de față cu tatăl ei bătut tăciune, au legat-o ghem, au atîrnat-o scrînciob între două birouri cu ajutorul unei bare petrecute cu dibăcie printre mîinile și picioarele ei înnodate, cu picioarele sus și pudorile afară și, din ordinul maiorului Gligor, care prezida țanțoș fapta, plutonierul Henția a bătut-o peste tălpi cu parul cu atîta sîng, încît au trecut-o pe biata elevă toate slăbiciunile, și cele omenești și cele femeiești, spre groaza infernală și neputincioasă a tatălui de față stătător, dar și spre marea voluptate a chipeșului maior și-a lui Henția, care rîdea înspre superior, într-o stare de transă, așteptînd un *bravo*.

6.

Casa socrilor mei, unde locuiam de nevoie, era supravegheată ca o comoară, iar eu păzit ca un arsenal militar. Mi se numărau toți pașii cîți îi făceam într-o zi pe străzile orașului, persoanele toate cîte treceau pragul casei erau filate, multe erau anume puse și plătite să vie și să spioneze, indivizi tenebroși dădeau tîrcoale ca niște gunoieri, mai de la distanță ori mai de aproape, mai direct ori mai fățiș, casei și bătăturii noastre.

De la ferestrele vecinilor, de după ferestre, din camerele anume închiriate, pîndeau cu fioroasă atenție păianjenii.

Niciodată-n viața mea (nici a familiei mele, care a numărat printre exemplarele ei și niște haiduci) nu mi-am închipuit că voi prezenta atîta interes, atîta importanță, o atît de mare primejdie pentru societate. Aveam impresia că sînt balaurul din poveste, simțeam cum îmi cresc aripi și solzi de oțel pe trup și coadă năpraznică în prelungirea lui. Dacă aș fi izbit o dată cu coada, se ducea dracului, se pulveriza toată șandramaua noii ordini sociale. (Iată pînă unde poate să ajungă frica de om și neîncrederea-n el, atunci cînd ești conștient că lucrezi pentru răul și nu pentru binele său.) Așa se credea despre mine și așa începea a-mi place să cred și eu . . .

Lașitatea lor și excesul de slugărnicie și zel făcuseră din mine — neajutoratul — un erou, un pericol tenebros.

Mă plimbam singur prin cameră, ca hidra din Lerna, pîndit

EDITURA „CLUSIUM"

În cea dintîi zi a Revoluției, în 22 Decembrie, un restrîns grup de inițiativă a înțeles că imperativul imediat este acțiunea. Speranțele s-au descătușat de la sine și în aceeași noapte a ieșit de sub tipar *primul* periodic independent din țară — „CLUJUL LIBER". La o săptămînă, pornind de la această revistă, s-a înființat *prima* Casa de Editură nouă din țară, „ATLAS — CLUJUL LIBER". În cadrul acestei întreprinderi, bazată pe entuziasm, tinerețe și nădejde în viitor, concepută ca un ansamblu de publicații și instituții editoriale (publicitate, impresariat artistic etc.), se înscrie EDITURA «CLUSIUM».

Iată acum cea dintîi carte tipărită sub această emblemă, un roman care vorbește cu durere despre ce-a fost și cu neliniștită încredere despre ce va fi.

Orice început e greu, nesigur. Mai mult, întreprinderea noastră, născută în primele zile de după răsturnarea dictaturii, s-a constituit pe o sumă de intuiții asupra viitorului. Am năzuit că vor urma o serie de schimbări în viața noastră social-politică și mai ales culturală, am visat deja la evoluția favorabilă a spiritului de inițiativă, la repunerea în drepturi a bunei credințe. Timpul trecut de-atunci nu ne-a infirmat intențiile și sperăm să n-o facă nici de-acum înainte.

Am exclus, pe cît s-a putut, aventura (frumoasă, dar și riscantă în vremuri de răscruce) și am creat o ordine a „inimii și minții". Această ordine, cu trimitere la primele manifestări publicistice din istoria noastră culturală, nu este întîmplătoare, deoarece avem sentimentul limpede că trebuie s-o luăm de la capăt. E tragică această întoarcere în vreme, această anulare de timp, dar nu se poate altfel. Abia acum resimțim exact vidul de valoare impus de o jumătate de veac de mediocritate forțată, de minciună deghizată. Dacă am putea fi cu adevărat sinceri, am recunoaște că prea puține cărți apărute în ultimele decenii au puterea de a rezista în fața lumii și a conștiinței de creație. Nu întîmplător scriitorii români au obținut prea

puține recunoașteri internaționale, nu întîmplător ne-o ocolit Premiul Nobel. Chiar dacă sentimentul cultural a rezistat subteran, el s-a mulțumit cu victorii de conjunctură, locale, mărunte. Tristul tablou al literaturii noastre descumpănește și în prezent. În aceste luni de eliberare aproape nu s-a scris literatură, și nu din cauza frămîntărilor politice, cum se motivează îndeobște, ci datorită resimțirii violente a acestui gol sfîșietor. „Ce" și „cum" se va scrie de-acum încolo sînt două întrebări mai cumplite decît acum un secol și jumătate, pentru că scriitorii nu sînt în situația de a inventa ceva, ci de a modifica profund un rău insinuant, dominant. Ca în mitologie, am rămas cu speranța, dar ea e lunecoasă, evazivă, informă.

Editura «CLUSIUM» își propune să deschidă o *cale,* nu neapărat o direcție (ne vom feri să mai silim viitorul să se supună la prezent), o cale deci, care să nu fie nici bătătorită, nici închisă. Chiar romanul lui Teohar Mihadaș, scris „înainte" (cam cu două decenii, dar „publicabil" abia acum), reprezintă un semn al deschiderii. Scris „fără speranță", el îndeplinește condiția a ceea ce nu se putea crede că mai *va veni.* Acest act înseamnă un exemplu de testare a eternității; pentru că exact așa ceva ne-a lipsit. Din această cauză unii s-au compromis chiar și împotriva conștiinței lor tainice, iar alții s-au mulțumit cu idei subversive, abile. Prea puțini s-au gîndit că scriitorul are obligația de a trăi mai ales dincolo de moarte.

Vom respecta așadar, pe cît va fi cu putință, harul eternității și perspectiva universalității (cuvinte mari?). Vom avea de reabilitat mai cu seamă ideea specificității naționale (demolată precum o biserică), unica poartă prin care se poate intra în celelalte două teritorii. Valoarea, vai, valoarea urgentă nu o putem stabili noi, dar vom veghea să nu decadă de dragul imediatității.

A doua carte a Editurii «CLUSIUM» va fi un EMINESCU, *Făt-Frumos din lacrimă,* ilustrat cu talent și dăruire de doi tineri. Eminescul este deschiderea de drept către veșnicia categorică. Literatura pentru copii și tineret nu va fi o formulă restrictivă, ci o chemare spre refacerea spiritului de lectură. Copiii vor trebui să citească marile opere ale genului acum, la vîrsta lor și nu la maturitate, cum am făcut-o noi.

Nici cartea de divertisment nu va fi neglijată. Există un imens fond de literatură SF sau polițistă din care vom traduce.

Poezia, dragostea noastră nerentabilă, va trăi mai ales prin pana celor tineri. Intenționăm o serie gen „liliput" în care să oferim poeților un spațiu de exprimare ce le-a fost refuzat sistematic pînă nu de mult.

Avem în vedere tipărirea unor lucrări de știință și practică (măsurători electrice, exerciții de matematică, homeopatie, acupunctură etc.) menite a elibera cugetele de prejudecata inabordabilului.

Bineînțeles, proiectele noastre nu diferă de altele de la noi sau de aiurea. Există o lege nescrisă a mișcării gustului și interesului de la care nu ne putem abate. În limitele ei vom încerca însă susținerea originalității. Aceasta nu e altceva decît anihilarea fricii. De ea am suferit cel mai mult și poate că vindecarea va mai dura. Spaima de propria gîndire, de propria creativitate a mutilat inadmisibil forța scrisului. Să fim iarăși cinstiți cu noi înșine și să recunoaștem că mai nimic n-am reușit să punem pe masa lumii cu titlu de creație absolută. N-am lansat nici un curent de poezie, nici o concepție de proză, nici un sistem critic, deși între cele două războaie existau destule încercări de acest fel.

Frica, da, frica ne-a inhibat și ne-a supus unui autocontrol mai sever decît sabia cenzurii. Romanul lui Teohar Mihadaș a ieșit de mult de sub această „manta" degradantă. Evadarea din frică e un risc, dar unul onorant. Editura «CLUSIUM» va îndrăzni să nu se teamă de ea însăși.

VALENTIN TAȘCU

CUPRINS

Prinderea, cercetarea și judecata 5
„Aici zac dușmanii poporului" (Aiudul) . . 105
Canalul Dunăre—Marea Neagră 139
Mărginenii — închisoarea Babel . . . . . 22?
Piteștiul și „eliberarea" 274

Editura «Clusium» 299